

Avaliku võimu tegevus infoühiskonna arendamisel

Täna konverentsil arutleme infoühiskonna arengu üle Eestis – vaatame, kus me oleme ja kuhu minna edasi. Samuti uurime mida on õppida infoühiskonna arendamisel maailmast.

E-riik on kujunenud kohati omalaadseks Eestit eristavaks tunnuseks. Paljud inimesed maailmas seostavad Eestit kõikjal leviva traadita interneti, e-valitsuse ja näiteks Skype-ga. Meid kiidetakse, meie kogemusega käiakse tutvumas ja abistame ka teisi maid nende e-riigi rajamise püüdlustes.

Aeg ajalt kostab ka kriitilisi arvamusi meie e-riigi kohta. Mõni arvab, et meie edu on ülespuhutud liialdus, kohati on ootused ette jõudnud tänastest võimalustest, mõni ennustab arengu pidurdumist.

Vaatamata pidevale arengule juhtub vahel ikka, et informatsioon ei ole kättesaadav seal, kus vaja ning inimestel tuleb vana moodi asja ajada. Arvestatav osa meie elanikest on endiselt e-riigi võimalustest eraldatud, kuna nad ei ole majanduslike võimaluste, väheste oskuste või motivatsiooni puudumise tõttu infoühiskonda kaasatud. Uudse nähtusena on ilmnenud, et ka paljud internetikasutajad ei ole teadlikud loodud võimalustest oma elu lihtsamaks ja mugavamaks teha.

Eesti e-riigi kiitjatel ja kriitikutel on ilmselt mõlemal õigus. Häbenema me ei pea, kuid teha saame veel palju. Infotehnoloogia mõistlikus kasutamises peitub palju võimalusi inimeste elukvaliteedi tõstmiseks, majandusarengu tagamiseks ja riigi tõhusaks toimimiseks.

Täna saame julgelt öelda, et **Eestis elab 98% elanikest piirkonnas kus on võimalik kasutada Interneti**. Külatee programmiga on riik viinud Interneti ka nendesse piirkondadesse, mis polnud äriettevõtetele atraktiivsed. Vaatamata Interneti väga heale saadavusele ja sellele, et 63% elanikkonnast kasutab Interneti, on siiski vaid alla poole leibkondadest seda võimalust kasutamas kodus. (42%-l leibkondadest on arvuti, mis on internetis)¹ Kuigi Eestis maksame keskmiselt kaks korda vähem interneti teenuse eest kui meie kaaslased Euroopa Liidus on inimesed toonud välja just hinna kui ühe põhilise takistuse arvuti soetamisel ja interneti teenuse ostmisel.

Nagu mõnedes meie naaberriikides on ka **Eestis analoog-mobiiltelefonivõrgu NMT 450 sulgemisega vabanenud raadiosagedusala võetud kasutusele kogu Eestit katva lairiba andmesidevõrgu arendamiseks**. Antud sagedusala on teenuse pakkumine algamas juba käesoleval kuul 8 maakonnas ning hiljemalt

¹ TNS-EMOR e-seire september-november 2006 (2006 koduarvuti on ühendatud internetiühendusega 243 000 (42%) leibkondadest ja 88% koduarvutit omavatest leibkondadest)

juulist peaks teenus kättesaadav olema üle Eesti. Oleme veendunud, et konkurentsi laienemine kogu Eesti territooriumile hoiab ka hinnad kontrolli all ja suurendab teenuse kasutajate arvu. Tehnilise juurdepääsu võimaluse tagamine kõigile elanikele on oluline tegur digitaalse lõhe süvenemise pidurdamiseks. Inimesi kogu Eesti territooriumil toob infoühiskonnale lähemale ning annab võimalusi uute teenuste arenguks ka hiljaaegu tõsiselt käivitunud maapealsele digitaaltelevisioonile üleminek.

Infoühiskonnas hoitakse, teise datakse ja edastatakse enamikku teabest universaalsel digitaalsel kujul. Samuti peab olema infoühiskonnas kõigile tagatud juurdepääs teabele.

Riigi poolt vaadatuna on tänaseks täidetud olulised eeldused teel infoühiskonda.

Esiteks on enamus riigi ja omavalitsuse asutuste poolt käideldavast teabest digitaalsel kujul, kusjuures vastavate infosüsteemide tehnoloogiline tase on piisavalt kaasaegne.

Teiseks on olemas turvaline ja universaalne andmevahetuse keskkond X-tee, mis teeb võimalikuks erinevate ametiasutuste infosüsteemidega hallatava teabe kasutamise ja sidumise kodaniku vaates terviklikuks teenuseks, sõltumata sellest millist tehnoloogilist platvormi ametiasutustes kasutatakse.

Kolmandaks on olemas e-keskkonnas isiku tuvastamise infrastruktuur, mis omakorda annab võimaluse isiku üheseks ja tõestatud identifitseerimiseks virtuaalses maailmas. X-tee loomisega ja ID kaardi kasutamisega oleme saavutanud olukorra kus teenuse osutamiseks vajalik teave on saadaval kuid me pole loonud nn. superandmebaasi, millega vähendame oluliselt ohtu, et teabe kasutamisega riivatakse isikute privaatsust ja põhiõigusi.

Neljandaks on olemas riigi poolt pakutav isiku personaalne turvaline elektrooniline keskkond – kodaniku portaal, kust isik näeb riiki kui tervikut, kas kodaniku, ettevõtja või ametniku rollis ja kus saab ta hallata riigi või omavalitsusega suhtlemisel vajalikku teavet digitaalselt.

Viiendaks on loodud ka elektrooniline turvaline dokumentide vahetuse keskkond, mille kaudu liidestatakse avaliku sektori dokumendihaldussüsteemid ja mis teeb võimalikuks muuta kogu asjaajamine avalikus sektoris paberivabaks.

Eelöeldut arvestades saame väita, et tänaseks on loodud e-riigi infrastruktuur ehk vundament.

2006 aasta novembris kiitis valitsus heaks infoühiskonna arengukava 2013. Täna oleme läbimas murdepunkti, kus on oluline keskenduda pigem loodud infotehnoloogiliste lahenduste mõistlikumal viisil kasutamisele, kui tehnoloogiliste lahenduste endi loomisele.

Meie e-lahenduste kõrge rahvusvaheline maine ja edu e-riigi vundamendi loomisel on tõestanud meie oskust valida parimaid, perspektiivseid ja

innovaatilisi tehnoloogilisi lahendusi. Samas ei saa aga kuidagi rahul olla nende lahenduste kasutamisest tulenevate kasudega meie inimestele igapäevases elus. Küllaltki sageli näeme kus uued ja tehnoloogiliselt fantastilised süsteemid tegelikkuses ei anna oodatut tulemust ega oma oodatud mõju. Vaatamata soovile infotehnoloogiliste lahenduste juurutamisega üht või teist valdkonda efektiivsemaks muuta on reaalsuses tulemus mõnikord pea vastupidine. Mõnikord muudame protseduurid kodanikele hoopis keerulisemateks ning mõnede lahenduste kasutamine eeldab isikutelt põhjendamatult põhjalikke tehnoloogilisi teadmisi. Mõnd elanike vajadustest loodud terviklikku lahendust ei suudeta kasutusele võtta, kuna erinevad ministriumid ei suuda vajalikke õigusruumi muudatusi koostöös realiseerida. Liiga tihti on ikkagi inimene ise see, kes peab teavet ühest asutusest teise paberkujul toimetama ja ennast igas asutuses autoriseerima, vaatamata sellele, et suurem osa avalike teenuste osutamiseks vajalikust teabest on erinevate valitsusasutuste infosüsteemides olemas ja seda teavet on võimalik turvaliselt ja teabe kasutajat tuvastades kasutada,

Kirjeldatud olukorra põhjus on selles, et me **ei pööra küllaldast tähelepanu protsessidele ja neid sätestavatele reeglitele**. Kipume unustama, et enamus täna kehtivaid elukorralduse aluseks olevaid reegleid, protseduure, loogikaid ja samuti infovahetuse printsiipe töötati välja ja kehtestati tingimustes, kus tänased tehnoloogilised lahendused puudusid. Info- ja kommunikatsiooni tehnoloogia kiire areng on andnud meile täiesti uued võimalused. Inimesed kasutavad neid võimalusi järjest rohkem ja sellest tulenevalt on hädavajalik kriitiliselt üle vaadata kas olemasolevad loogikad on adekvaatsed ka uute tehnoloogiliste võimaluste juures. **Just infotehnoloogilised lahendused ja nendega kaasnev töökorralduse efektiivsemaks muutmine, lubab järjest juurdetulevaid avaliku võimu ülesandeid täita, ilma ametnike armeed suurendamata ja pakkuda hea töö eest ka väärilist ja motiveerivat tasu.**

Infoühiskonna arengukavas 2013 seatud eesmärkide saavutamisel on avalikul võimul kanda kolm olulist ülesannet.

Valitsusautused on targad ja tulevikku vaatavad IT lahenduste tellijad ja ellurakendajad. Õigusaktidega määratud ülesannete paremaks täitmiseks toetavate infotehnoloogiliste lahenduste arendamisega on avalik võim loonud ja edasi arendamas vajalikku IT infrastruktuuri, mis lubab rääkida ühtsest teenuste- ja inforuumist, kus on kasutatavad, nii avaliku-, era- kui ka kolmanda sektori teenused. Samuti kujundab avalik võim läbi IT lahenduste tellimuste oluliselt nõudlust turul innovaatiliste lahendustele. Sellest tulenevalt saab avalik võim

kaasa aidata IKT turu struktuuri muutumisele, kus suureneks suuremat lisandväärtust pakkuvate IT teenuste osakaal².

Valitsusasutused teevad koostööd avalike teenuste kvaliteedi tõstmisel kodanikele. Kodanikele tõeliselt kasulike ja vajalike teenuste osutamisel on hädavajalik, et teenuste arendamisel ja nende osutamise toetamisel IT lahendustega lähtutakse isiku aga mitte ametkonna vaatest. Siin on heaks näiteks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Siseministeeriumi ja Justiitsministeeriumi koostöö e-Toimiku projektis. Samuti teevad erineva taseme valitsusasutused tihedat koostööd e-Tervise projekti raames Sotsiaalministeeriumi vedamisel.

Valitsusasutuste infosüsteemid on koosvõimelised. Eestil on õnnestunud vältida ühe suure nn. „super infosüsteemi” loomist. Riigi infosüsteemi hajutatud arendamise printsiip ongi taganud kiire arengu ja innovaatiliste lahenduste loomise. Samas läbi isikutele osutatavate teenuste ühtses teenuse- ja inforuumis on üksikud valitsusasutuste ja ka avalikke ülesandeid täitvate ettevõtete infosüsteemid tugevasti seotud. Terviku tagamiseks peavad nii valitsusasutused kui ka äriettevõtted ja kolmanda sektori organisatsioonid arvestama ja tahtma jälgida koosvõime printsiipe. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium näebki oma koordineerivat rolli just osapooltele kasulike ja koosvõimet tagavate reeglite sõnastamises ja nende kehtestamises. Samuti peab MKM oluliseks koos Riigikontrolliga ka kokkulepitud reeglitest kinni pidamisel silma peal hoida.

Infoühiskonna arendamisel oleme kavandanud kasutada Euroopa Liidu struktuurifondide vahendeid, mille maht on 7 aasta jooksul ligi 1 miljard krooni. Selle ressursiga, kavatsime realiseerida koostööprojekte valitsusasutuste vahel, mis omavad olulist mõju tervele ühiskonnale. EU vahenditega kavatsime tõsta kvalitatiivselt uuele tasemele kohalike omavalitsuse võimekuse pakkuda kodanikele infoühiskonna kohaseid teenuseid. Selleks, et tegelikkuses keegi ei jääks ja kedagi ei jäätaks kõrvale on vaja õpetada inimestele pidevalt teadmisi, et igauks suudaks enda jaoks realiseerida infoühiskonnaga kaasnevad võimalused.

Kokkuvõtteks **Infoühiskonna arendamine on Eestis strateegiline valik.**

² Euroopa IKT turu struktuur näitab IT teenuste suhtelist suurt osakaalu (25%) ja selle suurenemise trendi võrreldes tehnoloogia tootmise osakaaluga (arvutite riistvara 12.2% ja tarkvara tooted 11.1%) Kõige suurem on endiselt side/ võrguteenuste (carrier services) osakaal (44,3%)². Eestis oli 2004. aastal IT teenuste osakaal vaid 6,2% ja side/ võrguteenuste osakaal 62%².